

ONDERWIJSCOÖRDINATIE VAN DE ZUSTERS VAN BERLAAR

BOEKBESPREKINGEN BIJ DE 32ste NIEUWSBRIEF VAN JULI 2014 – Download 16

Samen tot aan de meet ...

Via het Vicariaat voor onderwijs van het Bisdom Antwerpen, konden de DICIM-leden beschikken over twee boeken over het onderwerp “zittenblijven”. Immers, betreffende zin en onzin van zittenblijven is er al heel wat onderzoek gebeurd en verschenen er al heel wat publicaties. Je hoeft er maar recente artikels op na te lezen, en je weet zo dat zittenblijven de meningen verdeelt. In de campuskrant van de KULeuven¹ luidt de titel “*Zittenblijven is geen oplossing*”. Het artikel gaat wat dieper in op de doctoraatstudie van Mieke Goos, die stelt dat zittenblijvers tijdens hun verdere schoolcarrière makkelijker de school verlaten zonder diploma dan degenen die wel doorstroomden naar een hoger jaar. De gekende ontwikkelingspsycholoog Wim Van den Broeck (VUB) reageert dan weer in De Morgen² op een studie van pedagoge Bieke De Fraine (KUL), die de studie “*Zittenblijven in vraag gesteld*” presenteerde. Van den Broeck stelt dat zittenblijven afschaffen een domme maatregel zou zijn. Je kan het niet veralgemenen: voor sommige kinderen werkt het, voor andere niet.

En in één van onze vorige Nieuwsbrieven bespraken we het boek van Pedro De Bruyckere, “*Meisjes zijn slimmer dan jongens*”³. Ook hij wijdt op pagina’s 122 – 123 een hoofdstukje aan dit onderwerp. De Bruyckere neemt geen blad voor de mond: “*Zittenblijven werkt niet*”. Dezelfde leerstof op exact dezelfde manier nog eens horen uitleggen is volstrekt zinloos, en hij verwijst naar een studie van Holmes (Londen) die reeds in 1989 aangaf “*dat het moeilijk is iets in het onderwijs te vinden dat een slechter effect heeft op leren dan zittenblijven.*” Volgens De Bruyckere heeft “versnellen” – leerlingen een jaartje laten vooruitlopen in de basisschool – daarentegen wel een positief effect.

Tja, het onderwerp beroert blijkbaar de geesten...

Het **eerste** boek geeft het raamwerk weer, met daarna een uitgebreid strategisch gedeelte i.v.m. de concrete implicatie. Een juridisch deel sluit het werk af. Het **tweede** boek is een inspiratieboek, dat voor een stuk de belangrijkste zaken van de eerste publicatie herhaalt, maar vooral een groot aantal praktijkvoorbeelden vanuit scholen weergeeft met beschouwingen daarbij.

De beschreven strategie en maatregelen richten zich op de eerste plaats op het basisonderwijs en de eerste graad van het secundair onderwijs. Om een zekere mentaliteitsverandering teweeg te brengen in schoolteams, mogen beide boeken aanspraak maken op aandacht vanwege de zorgcoördinatoren in de basisscholen en de zorg- en graadcoördinatoren in de eerste graad van het secundair onderwijs. Daar willen we met deze publicatie toe bijdragen.

¹ Campuskrant KUL, 2 mei 2013, pag. 4.

² DM, 9 november 2013.

³ Pedro De Bruyckere en Casper Hulshof, *Jongens zijn slimmer dan meisjes en andere mythes over leren en onderwijs*, Lannoo-Campus, 2013, 139 pp. We verwijzen naar de Boekbesprekingen bij de 30ste Nieuwsbrief van juli 2013.

Het onderzoeksteam dat aan de basis ligt van deze belangrijke werken is verbonden aan het Centrum voor onderwijseffectiviteit en –evaluatie en aan de HIVA (KULeuven).

Laten we nu de beide uitgaven even apart van nabij bekijken...

Het uitgangspunt van de auteurs is van in het begin zonneklaar: zittenblijven heeft geen zin. Het gewone leerproces wordt onderbroken, de leerling wordt uit zijn bekende omgeving weggehaald en de meeste voordelen verdwijnen al enkele maanden nadat men het hogere leerjaar heeft aangevat. Waarom blijven we er dan zo hardnekkig gebruik van maken...? Het zit blijkbaar diep ingeworteld bij leerkrachten en men zal er wel echt van overtuigd zijn dat zittenblijven helpt. Dus is een grondige mentaliteitswijziging nodig en dat kan enkel als objectieve elementen aangeven dat het beoogde resultaat achterwege blijft en als een strategie wordt aangeboden om mee op weg te gaan met het schoolteam. In IJsland en Noorwegen blijft geen enkele leerling zitten ... hoe worden dan daar de zwakkere leerlingen begeleid? Bij ons daarentegen tellen we in het schooljaar 2010 – 2011 aan het einde van het Basisonderwijs 15,8% leerlingen in Vlaanderen met ten minste één jaar schoolse vertraging, op het einde van het secundair onderwijs loopt dat op tot 29,4%. Dat zijn toch cijfers om eens over na te denken...

Het **eerste boek** focust in de eerste plaats op het wetenschappelijk onderzoek waarin aangetoond wordt dat zittenblijven – zeker op langere termijn – schadelijke gevolgen kan hebben. Het boek valt uiteen in drie delen:

- In deel 1 (pp. 15 –36) wordt het raamwerk geschetst. “Samen tot aan de meet”, dus niemand onderweg verliezen, vormt het centrale doel. Dit doel alsook strategie en uitgangspunten worden scherp gesteld.
- In deel 2 (pp. 37 – 148) worden de implementatiefasen onder de loep genomen: enerzijds nemen we kennis van wetenschappelijke achtergrondinformatie en anderzijds krijgen we concrete implementatieacties. Best boeiend is het overzicht op de pagina’s 47 – 48 van alle argumenten pro en contra zittenblijven. Deze argumenten met het schoolteam samen doornemen en bespreken zal al heel wat losmaken, dunkt ons...

We nemen de tabel “Overzicht van het percentage zittenblijvers per leerjaar” over (pagina 53), waarbij toch zeer sterk opvalt dat bijna 7% van de leerlingen wordt tegengehouden in zijn normale schoolloopbaan ... in het eerste leerjaar!

	Lager onderwijs	Secundair onderwijs
1 ^{ste} leerjaar	6,78	3,25
2 ^{de} leerjaar	3,63	4,42
3 ^{de} leerjaar	1,95	6,81
4 ^{de} leerjaar	1,46	6,92
5 ^{de} leerjaar	1,10	9,66 (!)
6 ^{de} leerjaar	0,39	3,96

Waarom geloven leerkrachten dan in 'de kracht' van zittenblijven? Enerzijds zien leerkrachten vaak enkel de korte termijneffecten, en die zijn niet slecht doch van korte duur. Verder vergelijkt de leerkracht uiteraard met de resultaten van de leerling in het vorige (mislukte) jaar en zou het maar erg zijn als er geen verbetering zou zijn! Maar bovenal komt hier de onmacht naar boven om te gaan met zwakke leerlingen, *de leerkracht heeft m.a.w. geen alternatieven voor zittenblijven*. Het laatste hoofdstuk van het tweede deel (pag. 93 e.v.) geeft bouwstenen aan waaruit een schoolteam kan kiezen om daadwerkelijk aan de slag te gaan. Op de pagina's 99 – 107 worden enkele onderwijssystemen van naderbij bekeken: Finland, Zweden, IJsland en Noorwegen. Hoe is de structuur van hun onderwijs, wat is het aandeel van zittenblijven en hoe gaat men om met zwakke leerlingen? Uiteraard is dit boeiende lectuur: door te lezen hoe anderen het aanpakken, leert men het eigen systeem beter kennen en in vraag stellen, al zal allicht ook het onderwijs in die landen niet perfect zijn....

Hierna worden de verschillende bouwstenen uitvoerig toegelicht:

- Bouwsteen 1 – Leefklimaat (pag. 109 e.v.)
- Bouwsteen 2 – Organisatie (pag. 114 e.v.) – denk aan leerjaaroverstijgend onderwijs, multileerjaarclassen, looping⁴.
- Bouwsteen 3 – Didactiek (pag. 119 e.v.), waarbij ***differentiatie*** de sleutel is!
- Bouwsteen 4 – Evaluatie (pag. 124 e.v.)

Tenslotte worden ook enkele additionele bouwstenen aangeboden, dit met het oog op schooleigen acties. Het gaat dan om: kleinere klassen, leren met behulp van ICT, extra personeel in de klas en *student tutoring* (pag. 125 e.v.).

In het laatste deel van dit uitvoerige hoofdstuk worden we geïnstrueerd over de implementatieacties.

- In het derde deel van het boek (pp. 151 – 175) worden de juridische effecten van een en ander uitgezocht: een ononderbroken leerproces, het getuigschrift Basisonderwijs en zijn waarde (civiel effect), wie beslist tot zittenblijven,... Ook experimenteren met alternatieven voor zittenblijven wordt bekeken: als een basisschool beslist om geen enkele leerling nog een jaar te laten overdoen, is dat alleszins vanuit juridisch oogpunt geen enkel probleem (pag. 171): scholen beschikken over voldoende autonomie om in het basisonderwijs zittenblijven uit te stellen tot het laatste studiejaar, en in het secundair onderwijs tot na de voltooiing van het tweede leerjaar

⁴Looping betekent dat een klasgroep gedurende meer jaren les krijgt van dezelfde leerkracht.

van de eerste graad. Ook Roger Standaert pleit in zijn belangrijke studie *Eigenheid met respect*⁵ voor het afschaffen van het getuigenschrift lager onderwijs. Dit kan een interessant item worden bij de uitrol van de hervorming van het secundair onderwijs, in het licht van de alternatieve organisatie '4 – 4 – 4' in plaats van '6 – 6'.

In het besluit (pag. 177 – 179) luidt de oproep dan ook onomwonden: *“Een beleid waarin zittenblijven stelselmatig wordt vervangen door alternatieven zonder aan de kwaliteit of maatstaven van ons onderwijs afbreuk te doen.”* Men geeft tot slot zeer terecht aan dat ook de lerarenopleidingen betrokken moeten worden. Met name de Antwerpse scholen – de hele uitbouw van deze strategie werd mee op de sporen gezet door voormalig schepen Robert Voorhamme – worden opgeroepen mee te werken, terwijl ze ook op ondersteuning van de afdeling “algemeen onderwijsbeleid Antwerpen” kunnen rekenen.

Op naar het **tweede boek**, zeer gelijkaardig uitgegeven wat betreft buitenkaft, maar nu met de toevoeging “Inspiratieboek”. Qua voorstellingswijze heeft men voor de vorm van een huis gekozen (zie pagina 20), wat enigszins doet denken, toch voor wat betreft de vorm, aan het huis van *resilience*. In het eerste deel worden de principes en de alternatieven van het eerste boek kort herhaald (pp. 15 – 42). Dan volgen een aantal praktijkvoorbeelden (pp. 43 – 105). Bedoeling is om, via voorbeelden van *good practice* bij te dragen aan het bannen van zittenblijven. Immers, na deze voorbeelden focust het derde deel op beschouwingen bij de praktijkvoorbeelden (pp. 109 – 117), waarna het vierde deel scholen rechtstreeks leidt naar het aan de slag gaan met het traject van *Samen tot aan de meet* (pp. 121 – 169).

Op het eerste deel hoeven we hier niet meer terug te komen: men vindt de voornaamste gegevens in de bespreking hierboven van het eerste boek. Bij de praktijkvoorbeelden komen 11 verhalen aan bod: 9 uit Antwerpen, 1 uit Gent en 1 uit Zweedse en Finse scholen. Telkens wordt aangegeven aan welk actiedomein (zie hoger: de 4 bouwstenen didactiek, leefklimaat, evaluatie en organisatie) de school werkt. Dit deel zal ook leerkrachten sterk aanspreken: je leest immers over concrete problemen die in elke school voorkomen en over de vaak originele wijze waarop men antwoorden zoekt. Kinderen worden daarbij actief betrokken, lokalen worden aangepast, ouders krijgen een stem, methodes worden uitgetest: boeiende lectuur! Van “de trotszak” (pag. 64) in de ene school, over een uitgewerkte huiswerkvisie in de andere (pag. 76) en doorgedreven ICT-werking in een derde (pag. 88), tot de Zweedse en Finse ‘fritids’ in de Scandinavische scholen (pag. 104).

Na de beschouwingen in het derde deel (pp. 109 – 117), willen de auteurs in het vierde deel (pag. 121 e.v.) vooral aandacht schenken aan het in vraag stellen van de overtuigingen pro zittenblijven. Immers is het voor de onderzoekers ondertussen duidelijk dat enkel alternatieven aanbieden niet volstaat. Daarom volgen concrete instrumenten om *Samen tot aan de meet* te implementeren. Dat gebeurt aan de hand van een aantal fiches, die telkens horen bij de verschillende fases:

- Fase 1 = Zittenblijven problematiseren;
- Fase 2 = weerstanden ombuigen;
- Fase 3 = bouwstenen kiezen (zie hoger!).
- Fase 4 = evaluatie van het proces en het product.

⁵ Roger Standaert, *Eigenheid met respect. Reflecties over het katholiek onderwijs in Antwerpen*, Antwerpen-Apeldoorn, Garant, 2013, 299 pagina's. Zie o.a. op pagina 130.

Een voorbeeld: bij Fase 1 horen de fiches 'Verzamelen cijfergegevens', 'verzamelen en delen van visies op zittenblijven', 'reflectie op de gevolgen van zittenblijven' en 'ervaringen van (oud-) leerlingen'. Het wordt in de verschillende fasen zeer concreet ingevuld, een schoolteam kan ermee aan de slag. Scholen die zittenblijven in de praktijk nog (vaak) toepassen kunnen van zittenblijven een vast agendapunt maken bij bv. het beleidsteam of het zorgteam. Enkel zo kan een mentaliteitswijziging plaatsvinden. Uiteindelijk moet een visie tot stand komen die aansluit bij de totale schoolvisie en het pedagogisch project. Geleidelijk aan moet het hele team zich achter de visie zetten en dat is niet in elke school vanzelfsprekend.

Op de website www.antwerpen.be/onderwijs kan je een printklare versie vinden van de vier actiedomeinen.

Spijtig genoeg komen in het tweede boek een heel aantal storende taalfouten voor. Kan men er een aantal toewijzen aan het 'zetduiveltje', dan kan dat zeker niet voor *leerkrachten voelen zich "ondersteunt"* i.p.v. *"ondersteund"* (pagina 74), en voor *"afwijzing"* dat allicht *"afweging"* moet zijn op pagina 102. De hele passus van pagina 99 tot 105 is trouwens niet het beste deel, noch naar taalgebruik, noch naar syntaxis. Een onvoldoende nazicht van de tekst lijkt hier aan de basis te liggen. Maar goed, dat doet niets af aan de waarde van dit boek. Immers, de auteurs slagen er wel in om een traject aan te bieden waarmee elk schoolteam aan de slag kan om zittenblijven terug te dringen en uiteindelijk uit te bannen. En dat alleen al is een hele verdienste.

Jan Van Deuren

Goedroen Juchtmans e.a., *Samen tot aan de meet. Alternatieven voor zittenblijven*, Antwerpen-Apeldoorn, Garant, 2011, 200pagina's;

Goedroen Juchtmans e.a., *Samen tot aan de meet – Inspiratieboek*, Antwerpen-Apeldoorn, Garant, 2012, 179 pagina's.

